

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

Poština plačana v gotovini

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal 186
Glavni in odgovorni urednik
VOJMIR TEDOLDI
Tisk. Missio - Udine - Videm

NAROČNINA:
Za Italijo: polletna 400 lir -
letna 700 lir - Za inozemstvo:
polletna 700 lir - letna 1200 lir
- Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 30.— lir

Leto XIV. - N. 4 (274)

UDINE, 1. MARCA 1963

Izhaja vsakih 15 dni

STOPILO SMO V ŽIVAHNO VOLILNO PROPAGANDO

APRILA POLITIČNE VOLITVE!

ZGODOVINSKI ... POLET

Polet z avionom v Rim ednih predstavnikov vsega prebivalstva (sic) furlanske Slavije, izvzemši onih iz Nem, Brda v Terski dolini, Tipane, Čente in Rezije, ki se niso udeležili te igre, polet, ki ga lahko smatramo za »zgodovinskega« — a na čigave stroške? — je napravil na vso Furlanijo, posebno pa na slovensko jezikovno skupnost, zelo globok vtis in občudovanje zaradi toliko poguma. Pomislite, toliko se jim je mudilo, da so nalašč zanje najeli tromotorni avion, ki je pristal na letališču rezerviranemu samo za visoke osebnosti, kot so predsednik republike, vlade, ministri in generali. Gre namreč, da smo jasni in objektivni, za župane in podžupane (mimogrede povemo, da se je eden od njih vrnil po bolj sigurni poti, ker je raje potoval po stari železniški progi) slovenskih komunov Nadiške doline in njenih sodolin ter jezikovno mešanih komunov vzhodnega furlanskega gričevja od Idričice do Ahtna, torej komunov, ki so vključeni v čedadsko volilno okrožje za senat.

Ali se ne zdi, da je tako drago potovanje izključno volilnega značaja, ko vidimo za katero volilno okrožje gre v tem primeru, saj je bil organizator in vodja te improvizirane skupine sam čedadski župan Pelizzo, ki je, kot znano, kandidat — poglejte kakšno naključje — čedadskega volilnega okrožja za senat.

Bogve se vprašamo, če bi Pelizzo, ako bi mogel računati tudi na glasove volivcev ostalih komunov «della frontiera orientale» in sicer Krnahtske doline, Zgornje Nadiške doline (vasi Prosnid Platišče in Brezje), Terske doline, čentske okolice in doline Rezije, ne najel še enega tromotornega aviona, da bi popeljal v Rim tudi župane teh krajev? Saj je pred nedavnim tudi te sklical na videmsko prefekturo, da so z ostalimi župani, tistimi, ki so sedaj poleteli v rimsko prestolnico, podpisali znano izjavo, s katero so pozivali parlament in vlado, da v imenu «popolazione tutta» (sic) odklanjajo, da bi se vključil v deželni posebni statut kakršenkoli namig, ki bi predvideval posebno ravnanje ali kake privilegije za slovensko govoreče ljudi naše province.

Na vsak način sodijo «raid» v rimsko prestolnico pametni ljudje in tudi preprost človek — vsaj tako se nam zdi in drugače ne moremo tolmačiti, če že zaradi drugega ne, za trenutek, ki so ga zbrali za polet — za neko namerno dejanje, da bi podprlo neko volilno kampanjo: kampanjo za Pelizza.

ALBERT TOMAZIN

Na volišča 28. aprila-Zakaj nobenega slovenskega kandidata videmske province? - Uveljaviti se moramo v državnem in regionalnem parlamentu

Italijanski parlament — poslanska zbornica in senat — je bil razpuščen in smo že stopili, čeprav so komaj pričeli pripravljati kandidatne liste, v živahno volilno propagando. Dogodek je izredno važnega pomena, posebno v tem trenutku, ko se bo moralo v okviru dežele pri nas rešiti celo vrsto problemov življenjskega pomena.

V našem volilnem okrožju (Videm-Belluno-Gorica) bodo verjetno predstavili osem kandidatnih list in sicer D.C. (krščanska demokratska stranka), P.C.I. (italijanska komunistična partija), P.S.I. (italijanska socialistična stranka), M.S.I. (neofašisti), P.L.I. (liberalci), P.S.D.I. (socialdemokrati), P.D.I. (monarhisti) in P.R.I. (republikanci). Nekatere stranke so smatrale za potrebno vključiti v svoje liste kandidate, ki pripadajo slovenski jezikovni skupnosti. Niso mogli ignorirati in se toliko manj pozabiti, da obstojajo v volilnem okrožju Videm-Belluno-Gorica jezikovne manjšine in da je od teh, če izključimo furlansko, najštevilnejša slovenska jezikovna skupnost, ki šteje ca 55 tisoč prebivalcev, od teh jih živi 40 tisoč v videmski pokrajini, 15 tisoč pa v gorški. Da so vključili v liste slovensko govoreče kandidate je torej več kot opravičljivo, da ne rečemo dolžnostno.

Slovenski kandidati samo v dveh listah

Vprašamo se pa pri vsem tem, zakaj sta samo dve stranki, socialistična in komunistična, poskrbeli, da kandidirajo na njihovih listah kandidati slovenskega jezika. Zakaj niso enako storile tudi druge demokratske stranke in posebno krščansko demokratska stranka, ki je do danes dobivala ogromno večino slovenskih glasov? Ali se je krščanska demokracija morda zbalala, da bi izvolitev slovenskega kandidata prepovedala vstop v parlament kakemu svojemu videmskemu ali čedadskemu poslancu?

Slovensko govoreče prebivalstvo videmske pokrajine, ki — od leta 1943 vedno v večini volilo krščansko demokracijo, je pri vsakih volitvah pripomoglo krščanski demokraciji s svojimi glasovi, da je imela ta v Vidmu enega poslanca več v rimskem parlamentu. Ali ni torej prišel čas, da bi tudi ta stranka končno priznala to dejstvo in zato vključila med svoje kandidate vsaj enega Slovenca? Mar nimajo slovenski katoliški volivci pravice biti bolj direktno zastopani in zaščiteni? Končno pa gre za pravico, ki je ne more nihče odrekati in tudi ne bi smeli pozabiti, da slovenske vasi videmske pokrajine ne smejo predstavljati za nikogar nikakšen volilni fevd.

Pri prihodnjih volitvah bodo kandidirali trije Slovenci: eden na listi P.S.I. in dva na listi P.C.I. Vsi trije

kandidati pa so iz Gorice in se more zato reči, da je njihova izvolitev dvomljiva, da ne rečemo nemogoča. Če bi kandidiral en zastopnik Slovencev videmske pokrajine, kjer, kot smo povedali, živi velika večina volivcev slovenskega jezika, bi bili volilni izidi za slovenskega kandidata gotovo bolj zadovoljivi. To nam izčrpno potrjuje volilni uspeh, ki so ga želi socialisti pri zadnjih pokrajinskih upravnih kandidatah iz Nadiške doline in sicer dr. Petra Zorza, kateremu je manjkalo le nekaj glasov, da bi bil izvoljen.

Enega poslanca s slovenskimi glasovi

Dodajmo še to: na podlagi števila slovensko govorečih volivcev v našem volilnem okrožju bi bilo bolj kot dolžnostno in pravilno (ne upoštevaajoč, da so kandidati, ki kandidirajo na listah dveh levičarskih strank, skoraj nepoznani v videmski pokrajini), da bi bil vsaj v listi komunistične stranke vključen skupaj z enim gorškim kandidatom en kandidat slovenskega jezika iz videmske pokrajine, namesto dveh Slovencev iz gorškega in nobenega iz naših krajev. S tem bi vsaj priznali, da obstoja slovenska narodna manjšina tudi na videmskem.

Toda kar je, je. Upamo pa, da bo avtonomna dežela, ko bo postala organska in začela delovati, dobro videla to nerazumljivo stanje, ki deli Slovence na tri kategorije in da bomo deležni vseh jezikovnih pravic tudi mi slovensko govoreči prebivalci videmske pokrajine.

Pogled na dolino Rijeka nad Nemami z njenimi vasicami, kjer so odkrili slovenski rokopis iz leta 1947 - Tudi tem vsem je treba pomagati, da se ekonomsko dvignejo

Penzija hišnim gospodinjam

Z odobritvijo zakona o penziah hišnim gospodinjam je stopilo okoli 8 milijonov italijanskih žena v okvir italijanskega socialnega skrbništva. To ni majhen korak, če upoštevamo, da je do sedaj imela med zahodno evropskimi državami samo Anglija vključene hišne gospodinje v splošni sistem socialnega zavarovanja.

Odobritev tega zakona predstavlja v Italiji velikansko pridobitev, predvsem za našo ženo, ker bo tako deležna pokojnine, brez katere bi se v starosti gotovo ne mogla dostojno preživljati, če upoštevamo, da so skoraj vse brez poklica, a delati morajo vse življenje, da drže hišo-pokonci. Zavarovanje ni obvezno, a zato bodo prispevki za spraviti skupaj zadostno vsoto zelo visoki, kar ne bo tako lahko za naše razmere. Vsekakor pa moramo izkoristiti kar se bo dalo, saj bodo gotovo v kratki dobi morali izboljšati zakon in ga prilagoditi življenjskemu standardu.

Starostna doba za penzijo je za hišne gospodinje 65 let in ne 55 kot za ostale delavke. Delavke, ki so stare več kot 50 let in 55 let v prvem letu po sprejemu zakona nimajo pravice do vpisa v penzijsko blagajno. Penzije bodo plačane hišnim gospodinjam šele čez 15 let. Država pa plačuje zelo nizek prispevek: 2 milijardi letno.

Zakon na vsak način predstavlja veliko zmago za italijansko ženo, ker priznava hišna dela za produktivno delo. Lahko pa bi bil seveda dosti boljši, če bi bili sprejeti vsi predlogi, ki so jih predstavile levičarske stranke. Krščanska demokracija, ki se je protivila temu zakonu, ker smatra hišna dela žene za neko «poslanstvo ob domačem ognjišču», je prišla do kompromisa le zaradi volilnih težej in zato se bodo morale napredne sile v prihodnjem parlamentu še naprej boriti za nov in boljši zakon za penzije hišnim gospodinjam.

PROČ S STARIMI STRAŠILI

Pijavke naših poštenih ljudi

Minuli so časi, ko je peščica fašističnih špekulantov gospodarila v naših krajih
Menjava sraje: namesto črnih - bele

Klopčiči starih grehov, starih intrig, prastarih špekulacij, se pri nas nikakor ne more odviti.

Zdaj koraka vsa Italija s hitrejšim korakom naprej. Dobivamo boljše socialne zakone in vedno več demokratičnih pravic.

Pri nas, v Furlanski Slaviji, pa se ne gane nikamor. Pri nas so v modi še zmeraj principi starega komandiranja, kakor da ni bilo vojske, kakor da ni bilo zloma fašizma. Samo črne srajce so slekli, pa nas po fašistično komandirajo v belih demokristjanskih srajcah.

Pri nas v Furlanski Sloveniji so po vaseh ostali na krmilih po komunih ali pa kot «fiduciarji» d.c. skoraj povsod isti ljudje kot za časa fašističnega «ventennia».

Pri nas se je zmeraj dalo živeti in intrigirati s parolami o «mejah», o «sacri confini», o lažnem patriotizmu, o «nevarnosti slovenske propagande». Kar komod je bilo držati v «apaltu» patriotizem, monopol za italijanstvo, za zvestobo državi, predvsem pa služiti vsaki vladni stranki (partito di governo). To ni bilo zastoj, ker je ta patriotski monopol vodil kliente, naše preproste, toda dobre in poštene ljudi, v njihove botege in pisarne. Bili so še drugi privilegiji v premiah (nagrada) za denunciranje. Bilo je popolno zaupanje naših ljudi. Nisi dobil nobenega papirja od oblasti, če nisi slepo ubogal teh domačih polglavarjev.

Ti domači fašistični «capi» in «fiduciarji» vseh organizacij so podaljševali in še podaljšujejo to stanje, čeglih so drugod že zdavnaj pometli s to staro profitarstvo, izkoriščevalno klišo. Se zmeraj goljufajo in zaslepujejo višje oblasti in centralna vodstva političnih strank, da so oni, stari fašistični ostanki, stare fašistične smeti, občečeni v tanke demokratske kombireže (vesti), edini varuhi države na meji. V resnici pa so ti ljudje čisto navadni lujaki, ki jim novi kurz centro-levičarski (centrosinista) reform in tenanc smrdi.

Oni niso samo navadni konzervativni elementi, oni so hujske, oni so strupena aktivna reakcija, zastupljevalci debrih odnosov, navadni prevaranti, ki goljufajo vse italijanske politične stranke, ki jim nasedajo.

ANTON KOS

(nadaljuje na 3. strani)

NAROČNIKOM

Zaradi tehničnih ovir tiskarne in stavnice sta bili številki 2 in 3 «Matajura» združeni v eno samo. Prosimo zato, da nam naročniki oprostite in vzamejo v poštev, da smo zadevo uredili s tem, da naša številka vsebuje posebno prilogo na 16 straneh, ki bo gotovo vsakemu prav prišla, ker prinaša v italijanski in slovenski celotno besedilo posebnega statuta avtonomne dežele Furlanija-Juljska Benečija.

Sv. Lenart Slovenov

DEMOGRAFSKO
GIBANJE V LETU 1962

V lanskem letu se je v naši fari rodilo 19 otrok, umrlo pa je kar 26 oseb. Število prebivalstva se je zlo znižalo ne samo zavoj manjšega števila rojstev kot smrti, ampak tudi zato, ker je dosti ljudi emigriralo za stalno vesterov ali v druge komune države.

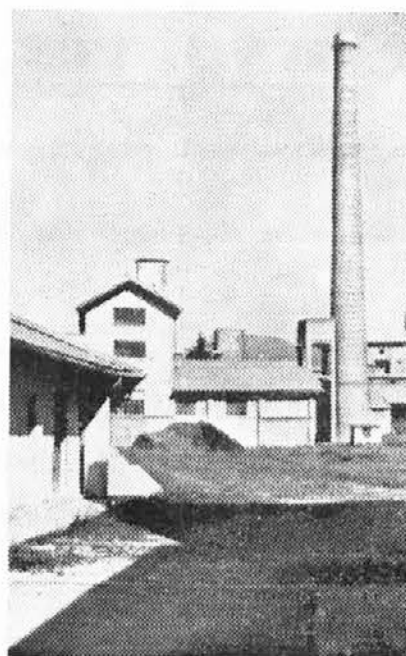
Tukaj podajamo seznam vseh umrlih v lanskem letu: 76 letni Zanutto Jožef iz Skrutovega, 70 letni Ivan Battistone (Jaja) iz Skrutovega, 70 letni Franc Skavnik-Cepac iz Hrastovja, 91 letni Jožef Terliker-Flipac iz Podutane, 73 letna Angelina Paravan (Ostarična) iz Gorenje Mjerse, 55 letni Anton Anzolini iz Gorenje Mjerse, 76 letni Anton Terliker iz Pičiča, 61 letna Karla Gošnjak, žena Alojza Podreka (Nježac) iz Podutane, 61 letna Emilija Bernjak vdova Visintini (Gorkina) iz Dolenje Mjerse, 72 letni Gildo Cicigoj (Šuoštar) iz Utane, 74 letni Stefan Hvalica (Zempun) iz Gorenje Mjerse, 24 letna Karla Vogrič poročena Marseu (Koljeska) iz Dolenje Mjerse, 40 letna Marija Sibau vdova Bordon iz Gorenje Mjerse, 95 letni Jožef Tomazetič (Kanančjan) iz Hrubje, 42 letni Mario Moro, mož Irme Fanna, iz

Podutane, 54 letni Anton Florjančič (Vančin) iz Skrutovega, 65 letna Gizela Bledič vdova Terliker iz Pičiča, 77 letna Gilda Jusič poročena Kručil (Roskina) iz Pičiča, 73 letna Marija Pavlič vdova Zorza (Janova) iz Gorenje Mjerse, 81 letna Felicita Vogrič vdova Krizetič (Pušacova) iz Skrutovega, 89 letni Anton Bledič - Skvarčet iz Podutane, 81 letni Ivan Jakulin iz Gorenje Mjerse, 76 letni Emiljo Gollia iz Podutane in 76 letni Vincenc Rutar (Rus) iz Podutane.

V Ameriki (Cehanel) je umrl Stefan Simac.

V DOLENJANIH POGORELA
HIŠA

Družina Gina Hvalica iz Dolenjanov je ostala brez strjehe, zaki jim je prejšnji teden pogorela hiša do tal in vse kar je bilo v njej. Zgodojaj zjutraj so nekateri ljudje v vasi začul hud smrad po dimu in preca za tem še plamene, ki so zavoj vjetra začeli švigati na vse kraje. Vdrl so v hišo in rešil otrok in mater Marijo Oviscak sigurne smrti v plamenih. Na kraj požara je sobit parhitjela vsa vas in začel so gasiti, da se rešiti njeso mogli nič, hiša je pogorjela. Škode je za okuoli 5 milijonov lir.

Naloga dežele: spet odpreti fabriko tanina v Čedadu

Iz Terske doline

RAZLASTITEV ZEMLJIŠČ

Vojaške oblasti so s posebnim dekretom razlastile teren, na katerem bojo gradili kasarne. Lastniki terena so se temu zlo upirali in zatužili komisija, ki je bila postavljena, da pregleda stanje, grozila, da se razpusti, takuo je bilo težko njeno djelo za-

radi nezadovoljstva prizadetih. Sadā parčakujejo sodnega uradnika, ki bo lastnikom izbranih zemljišč izročil tozadevne objave o razlastitvi.

FLIPAN POD ČENTO

Zvedeli smo, da pratike, ki so jih predložil družinski poglavarji Flipana za se odcepit od sedanjega gorjanskega komuna in se priključiti Centi, dobro napredujejo. Tudi komisija, ki bo pregledala vso stvar, je bila že imenovana. Ko bo ta napravila svoje poročilo, bo moral zadevo odobrit še provincialni svet in nazadnje še ministrstvo, ki bo moralo izdati tozadevni dekret.

Iz Idrijske doline

GOZDNI POZARI

Prejšnje dni, kar je močno pihala burja in je bil teren zlo suh, je paršlo v naši okuolici kar do dveh gozdnih požarov. V Bodigoju je Alojz Makoriču ogenj zajel kar kajšnih 15 hektarjev gozda in močno poškodoval debelo drevje. Ogenj so zadušil še le pozno v noč. Škoda, ki jo je utarpel Makorič, je zlo velika.

Drugi gozdni požar pa je izbruhnil na pobočju Stare gore. Plameni so oblizali 2 hektarja gozda. Gasilec se je posrečilo ogenj preca pogasiti in zatuž škoda ni takuo velika. Sadā so v teku preiskave, da bojo konstatirali kakuo je paršlo do požarov. Pravijo, da je na Stari gori nekššan nalašč zanetil ogenj.

SMRTNA PROMETNA
NESREČA

Vso našo dolino je zlo pretresla žalostna noticija, da se je v Vidmu smrtno ponesrečil s motorjem 28 letni Alojz Klinc iz Prapotnega. V Viale Trieste se je tjeu ogniti nekšjni korjeri in zatuž ga je preveč odneslo ob kraj, da je zadel z zadnjim kolesom ob «marciapiede». Par padcu je z glavo udaru ob asfalt in dobil pretres možganov. Umrū je še isti dan v videmskem špitalu. Ranki Klinc je dobil djelo šele pred nedavnim v Vidmu in smrt ga je doletjela glih kar je šu na djelo.

PIERINA TURCO, stara 70 let, doma iz Koste pri Špetru, je padla po ledeni cesti in si zlomila čampno nogo v kolku; če ne nastopijo komplikacije, bo ozdravila v enem mesecu.

Podbonesec

Prejšnji tjejan so paršli v Landar funkcinarji «soprintendenze» za varstvo spomenikov, da so pregledali cerkvico sv. Ivan v Če-

lè, ki jo bojo popravili, zaki zavoj vlage propada. Čudno, da ti stega djela njeso napravili že poprej, zaki škoda je takuo velika, da jo bo zlo težko popraviti. Kot vjemō je cerkvica stara že več kot 1.000 let in je zatuž rjes pravi monument, ki ga je treba skarbnuo uzdrževati, saj je povezan, kot pravi ustno izročilo, direktno z našo domačo zgodovino.

TAVORJANA

IZ KOMUNSKEGA KONSILJA

Prejšnji tjejan se je riuniu komunski konsil, ki je odobril komunski proračun (bilancio consuntivo), ki znaša 33 milijone 852.000 lir in je a «pareggio», zaki so 2 milijona 413.000 lir kril z dodatnimi davki (superkontribuzioni). Druge punte dnevnega reda, kot imenovanje komisije za pregled stanja izrednega davčnega izterjalvalca, pa so preložil na prihodnjo sejo.

Na komunu so odprli nov oficij «Casse Mutue», ki sprejema ljudi usak četrtak od 9-12 ure. Na tjeu oficijhu bojo upisoval v «Casso» ali izbrisali iz nje in bojo tud sprejemal zdravniške note, ki jih bo korlo predložiti tekem 8 dni po zdravniškem pregledu.

Viskorša

Dne 20. februarja je za vedno zaprl svoje trudne oči naš vaščan 85 letni Zvan Blasutto. Ranjki je bil zelo poznan in spoštovan po vsem tipanskem komunu, ker je bil takuo po prvi svetovni vojni več let komunski konsilir. Takuo so bili zelo težki časi za našo vasi in Blasutto, kot pameten mož na komunu, si je dosti prizadeval za dobrobit svojih ljudi. Ni bil pa samo dober komunski administrator, z veliki veseljem je trdo delal od jutra do mraka na svoji kmetiji, ki je zahtevala od njega dosti truda, da je mogel vzrediti veliko družino in dat študirat za duhovnika sina Artura.

Njegov pogreb je bil veličasten. Poleg vaščanov so ga spremlili k zadnjemu počitku na domače pokopališče tudi zastopniki komunskih oblasti, prijatelji in znanci iz Vidma ter številni stanovni tovariši sina don Artura.

Sinovom nepozabnega ranjkega Zefu, Floridi, Mihelini, don Arturu in Silviju ter vsem ostalim sorodnikom izrekamo našo globoko sožalje.

NA KRATKO Povedano

ROZINA PODOREŠČAK iz Kanalca v Grmeku se je globoko urjezala v desno roko s črepinjami nekšnje butilke. Ozdravila bo v 20 dneh.

TUDI 19 LJETNA RINA BASOLO je padla zavoj ledu pri vodnjaku in se močno udarila v levo roko.

BRUNO SIBAU IZ SV. LENAR-TA je pa padu s košem polnim sena in si tudi zlomu levo roko. Zdraviti se bo muoru tri tjejne.

VIKTOR KLODIČ IZ LOMBABAJA pri Klodiču je padu z motorjem in si zlomu levo koleno.

VIKTOR BLAZUTIČ IZ GORENJEGA BRNASE pa si je pri padcu z motorja nalomil kolk. Ozdravil bo v 20 dneh.

NOVICE IZ NADIŠKE DOLINE

INSTITUT ZA INDUSTRIJO

Komun je sklenil, da bo prosil ministrstvo za šoolstvo, da bi se spremenila sedanja tehnična industrijska šuola v avtonomni državni profesionalni inštitut za industrijo in za obrništvo (Istituto autonomo professionale per l'industria e l'artigianato). Sedanja tehnična šuola samo dopolnjuje strokovno šuola za elektriciste in kovače, medtjeu ko bo profesionalni inštitut kvalificiral in specializiral djeluca.

Komunska administracija je zaprosila ministrstvo za sodstvo (Ministero della Giustizia) in tud prizivno sodišče (Corte d'Appello) v Trstu, da bi se odpravili mandamentalni zapor, ki so sedaj v prostorih čedadške preture. Ker je relativno malo kaznjencev v teh zaporih, je komunska administracija predlagala, da bi tiste, ki morajo odsedeti daljši čas, premestil v Videm, kjer so sodnijski zapor, istočasno pa naj bi zgradil v Čedadu posebne lokale za začasne pripornike.

Sv. Peter Slovenov

DEMOGRAFSKO GIBANJE

Mjesca ženarja se je numer ljudi našega komuna zmanjšal za 8; sadā ima naš komun 2741 ljudi. Mjesca ženarja se je rodilo 5 otrok, umrlo pa je tud 5 oseb. Uržuh padca ljudi je še nimar emigracija.

Par pregledu «eletoralnih list» so konstatirali, da šteje naš komun 2052 eletorjev (1015 moških in 1037 žensk). Ljetos je blo upisanih 59 novih eletorjev (37 moških in 22 žensk). Votal bojo v petih eletoralnih sekcijah.

Zavoj srčne paralize je umrla prejšnji tjejan 52 letna Olga Bečija iz Špetra, ki je učila dosti ljet v Dolenjem v Idrijski dolini. Njenega pogreba so se udeležili predstavniki komunskih oblasti in dostidomačinov in šuolski otroci in učitelji iz Dolenjega.

NOVA URA

Naša farna cjerku je dobila novo električno uro, ki so jo postavili na turan. Nova ura, ki sigurno glih mjeri čas, naj bi tud zbudila nekšnje zaspance, ki se za čas, v katjerem živimo, premalo interesirajo. Ura enakomerno tik-taka usak dan glih in kaže, da se staramo, zatuž ni zgubljeni časa, posebno ne za nepotrebne reči.

VOJAŠKE VAJE

V dne od 4. do 16. marca bojo na teritoriju med gorami Bovona Klancu in Spinjonu vojaške manovre. Pazite na otrok, da se ne bojo izpostavljali perikulju ali pa po končanih manovrah stikali za izstrelki. Če bi kaj takšnega ušafali, naj subit informirajo o tjeu bližnje karabinerje. Skodo, ki jo bojo utarpjel pardjelki in nedjeljavne dni na teritorju, kjer bojo manovre, bojo vojaške oblasti plačale.

Gorenji Barnas

HUDA NESREČA

Prejšnji tjejan se je zlo hudo ponesreču naš vaščan 31 letni Lucijano Koren, kar je šu ponoči ven iz svoje vasi po neki tesni poti. Višno se mu je spuznilo po zmarznjeni poti in mož je padu kajšnih deset metru globoko v jarek in tam ostū v hudem mrazu brez zavesti cjelo nuoč. Ušafal so ga šele drugo jutro in ga preca prepejal v čedadski špitalu, zaki Koren si je par padcu zlomu obedvje nogi in je tud zmarznu. Njegovo stanje je zlo resno.

Iz pod Matajurja

Kar je začelo sijati gorko pomladansko sonce tud na naše bregouve, se je začel taliti sneg in ta je takuo razrahljal zemljo, da se je utargalo več plazov v naši okuolici. Zlo velik plaz kameanja in zemlje je popounoma zasul del ceste, ki vodi iz Sovodenj v Jeronišče. Več djelavcev je muoralo trdo djelati cjeu dan, da so za silo odprli pot.

Landarska jama - trdnjava nadiških Slovenjev. Ob vohu v jamo se še danes dobro razloči peč, kjer so nekđaj, ko so se semkaj zatekala pred Huni, pekli kruh. O tej znameniti jami govori tudi Aškerčeva pesem «Atila in slovenska kraljica».

AKTUALNI PROBLEM

EMIGRACIJA PRI NAS

Komuni bi morali zbirati podatke o naših ljudeh ki delajo po svetu

Kam se obrača sedaj naša emigracija? Na prvem mestu je še zmeraj Švica, hitro se veča število naših ljudi v Germaniji, nato je precej naših ljudi na delu v Franciji in Luksemburgu; v Belgiji hodijo že redki, nekaj delajo malega po Skandinaviji in v Angliji. Prav redki gredo preko morja, saj ni več potreba, ko je v Zahodni Evropi dosti dela.

Od 1. 1878 se je nabralo okoli 150.000 ljudi iz Furlanije v raznih tujih državah. Koliko tisoč je med njimi furlanskih Slovencev, ni mogoče točno ugotoviti. Naše občine, slovenske in narodnostno mešane, bi z malo truda lahko ugotovile, koliko je vseh naših ljudi naseljenih za stalno zunaj. Naši občinski svetovalci in posebno naši župani bi morali naložiti občinskim uradnikom, da zberejo podatke o teh naših ljudeh, vsaj številčne. Nihče ne zahteva, da bi dobili še informacije o njihovem socialnem stanju, ker so pač v tujih državah. Eno pa razmeroma lahko ugotovimo; kolikerkoli so naši ljudje odstoni, proč od doma, kateri manjkajo.

POMANJKLJIVOSTI KNJIGE «L'EMIGRAZIONE IN FRIULI»

Pomanjkljivosti, ki jih ima knjiga «L'emigrazione in Friuli», so objektivnega značaja. Nekoč niso sistematično zbirali podatkov o emigrantih in jih zato za prejšnja desetletja niso mogli navesti. Zdaj imamo vsaj podatke urada «Ufficio provinciale del Lavoro» v Vidmu, nato je nekaj podatkov za vso provinco v «Anuario generale di statistica», ki ga izdaja centralni statistični urad v Rimu in končno zadnji ljudski popis iz leta 1951. Čakati pa bomo morali še nekaj časa, da dobimo podatke iz ljudskega popisa v letu 1961.

Toda v teh virih ne bomo dobili dovolj podatkov posebej za naše furlanske Slovence. Edino v čisto slovenskih občinah nam

je že mogoče ugotoviti, koliko je naših slovenskih emigrantov do leta 1957, nato 1.1959, toda poplava emigracije je posebno narasla v zadnjih treh letih 1960, 1961 in 1962. Upamo, da bo Ufficio provinciale pogosteje objavljati najnovejše podatke. Kar je v knjigi «L'emigrazione in Friuli» že objavljenih podatkov, bo «Matajur» obdelal v posebnem članku za naše bralce, za družine naših emigrantov.

«FRIULI NEL MONDO»

NE POMAGA NAŠIM

LJUDEM PO SVETU

Kdo se zanima sedaj za emigrante v tujini? Poleg uradnih Ufficio del lavoro, razvijajo precej delavnosti med emigranti cerkvene organizacije in ustanova «Ente Friuli nel mondo».

Takoj moramo poudariti, da se «Friuli nel mondo» zelo malo zanima za furlanske Slovence; nekaj več moralne pomoči nudi ta ustanova Furlanom, toda tudi tem le malo. Sama publikacija «Friuli nel mondo» je za skromne delavce nepraktična. Nekaj več pomenijo praktični tečaji tujih jezikov za emigrante, toda tudi ti praktično za emigranta, ka nekje trdo delajo, niso od velike koristi.

KAKO JE Z

EMIGRANTSKIMI KAPLANI

Bolj konkretno stopijo v kontakte z emigranti na terenu emigrantski kaplani, ki obiskujejo emigrante. Toda glede emigrantov iz Furlanske Slovenije ima ta verska služba videmske diocese iste hibe, iste pomanjkljivosti kot doma v slovenskih duhovnijah. Ne dajejo našim emigrantom, kot doma domačim vernikom, božje besede v materinem slovenskem jeziku ali narečju naših ljudi. Kolikor nam je znano, imamo enega slovenskega emigrantskega kaplana iz Furlanske Slovenije, ki pa mora delati samo v italijanščini. V Belgiji so nekateri slovenski duhovniki iz Slovenije nekaj časa izdajali za naše ljudi skromen bilten v sloven-

skem materinem jeziku in se tudi drugače zanje brigali. V videmski diocesi izhaja zdaj približno 120 Bollettini parrocchiali za družine emigrantov in za emigrante. Za slovenske emigrante in njih družine izhaja le par takšnih bolletinov, ki pa niso ne pisani v njihovem materinem jeziku in tudi ne v duhu domače skupnosti teh ljudi ter so zato ti bollettini brez pravega odmeva in koristi.

Mi furlanski Slovenci smo hvaležni provincialni administraciji in avtorjema knjige za podatke o furlanski emigraciji, ker je objektivno objavila tudi informacije o naših slovenskih emigrantih.

Hkrati pa si postavljamo vprašanje, kdaj bodo naše slovenske občine izdale ne veliko, pa vsaj skromno publikacijo o emigrantih iz naših krajev ali pa vsaj dale podatke in pomagale, da izdamo nekaj podobnega mi v okviru skupnosti Furlanske Slovenije.

**EMILIA GOLLIA
IZ PODUTANE
NI VEČ MED NAMI**

Z veliko žalostjo sporočamo, da je umrl naš vaščan 76 letni Emilio Gollia iz Podutane. Ranjki je bil zelo pošten mož in zato zelo priljubljen med svojimi vaščani. Nikoli ga ni nihče videl prekrizanih rok, vse svoje življenje je trdo delal, in še sedaj, ko je bil že v letih, je opravljal do zadnjega vsa dela na polju. Njegovega pogreba so se udeležili vsi vaščani in nešteti znanci iz okoliških vasí, kar dokazuje, da so ranjkega Emilia zelo spoštovali in ljubili in da ga bodo ohranili v trajnem spominu.

Družini in vsem sorodnikom nepozabnega ranjkega izrekamo naše globoko sožalje.

NADALJUJE IZ PRVE STRANI

Pijavke naših poštenih ljudi

Za te špekulante najbolj cvetejo «affari», ko «rikazujejo vsako kritiko, vsako opazko, vsako dobronamerno opozicijo, vsak demokratičen nastop, vsako navadno obstajanje stoletne zvestobe do materinega slovenskega jezika, kot «državni komplot na meji», kot protitalijansko nastopanje (in še iz kakšne lece) in ne kakor je res, kot ekzistiranje dobrih italijanskih državljanov, ki hočejo doprinesiti z enakopravnostjo za vse Italijane in Slovence k pravi konsolidaciji in k najtesnejšem sodelovanju vseh narodov ob meji, tostran in onstran.

Dajanje jezikovnih pravic furlanskim Slovincem bi povečalo udeležbo italijanskih civilnih in cerkvenih oblasti v svetu. Tega pa fašistični politični veterani, ki so se spremenili danes v «nedolžne» demokristjane, nočejo, ker bi to zbrisalo njihovo oduško hipoteko nad Furlansko Slovenijo. Izgubili bi vsak izgovor za svoj obstoj. Oni lahko živijo, lahko triumfirajo le v motnem, le če prikazujejo nas furlanske Slovence, svoje ljudstvo, kot nezanesljive. Oni živijo od preprirov med dvema narodnostima, oni se debelijo od krivic nad nami. Prav oni so tisti, ki zastrupljajo mir-

no ozračje pri nas, prav oni so tisti, ki natvezajo italijanskim višjim oblastem neko domnevno «infiltrazione slava» (slovansko infiltracijo) v italijansko narodno telo, kot da bi mi furlanski Slovenci postali Slovenci in hrepneli po naših jezikovnih pravicah šele te zadnje čase, to je odkar mejijo naši kraji z Jugoslavijo.

Vsakemu naprednemu ljudskemu gibanju, škodijo ti bivši podestati, škodijo tudi državi, posebno pa še ob meji v sedanih časih integriranja sveta in odpravljanja mejnih delitev. Razumljivo je tudi to, da so se te trakuje, te vermi solitarii v našem zdravem narodnem telesu zavlekle še v krščansko demokratično stranko, ker v svoji grobarski pohlepnosti lezejo na vse kar ima oblast, moč in bogastvo.

Nismo obupali in vemo, da bodo v kratkem poginili v novem ozračju ti večni fašistični kolaboracionisti in denuncianti, krivi informatorji in hlapci vseh okupatorjev med vojno, te večne pijavke našega ljudstva. Naši ljudje se zadnje čase hitro prebujaajo, celoten val demokratičnega ljudskega zanosa jih bo odplavil, vrget jih bo v kot kakor stara strašila.

A. K.

Previdenje vrémen

Vjedit bo za dna ura drug dan je zlu important za kumeta, Zatuó pa mi bomu in kratkim povjédal, kuo se more, tuo prešacat an éi se njema tistih štrumentu, ki punu koštaju an ki samuo gaspuodi imaju, tisti ki nié an bi na korli, tu njih salotah.

Kar vam bomu sa povjédal, je staru ku svjet an punu reéi šej vesta. Zvičér, kadár vidita okuo lune magle, ki ji djelaju kronu, bota šigurni, de drug dan bo daš al pa slaba ura. Sonce, ki gre za brjeg med armenim maglam nam kaže, de drug dan bo daš. Kadar zvičér čujeta slap duh po vas (duh od gnojnice) vjedita, de drug dan bo slaba ura. Maglá, ki gre dol pruo, kaže ljepo uru, tista ki gre gor pa daš. Kadar lastuce ljétaju ta par tleh, daš je zlu blizu. Ci vidita, de kakoše glavo tu prah utikaju, de ribe uon z uodé skačejo, an muhe kojéju, vjedite, de preca bo daš. Ci luht je slu zjutra, vjedita, de bo ljepa ura vas dan.

Bi vam mogli še praut, pa mislim, de bo dost za donás. Ci poprašata vašu nonu, ona vam bo znala povjédat

Za njet dobro hnojnico

Še ljeuš ku mi an zaki pa tuo, zaki nimar je čitala bukva od Družbe Sv. Mohora an tele reéi su ble use na njih pišane. Tisti, ki njemajo hljeuskega hnoja

za pohnojít oku drevja, lahko nucajo umetna hnojila: kaljeva sou, superfosfat an natrijev soliter. Ce drevó ne nuca usjeh sostanc za rast, lahko nuca te zgoraj povjédana hnojila usako po sebeb rastopjeno. Narbuoš pa je, de zmješate skup usá tri an daste na adán liter vode: 1 gram natrijevega solitra, 2 grama superfosfata an 2 grama kaljeve soli. Na 100 litru vode pride takúo 100 gramu natrijevega solitra, 200 gramu superfosfata an 200 gramu kaljeve soli.

Na to vižo buosta mjel hnojnico, ki ima u njej usé ta prave sostance u ta pravi glihi. S tako hnojnico hnojte na tisto vižo, ku z hljeusko hnojnico. A na smijeta pozabít, de ta narejena, ku smo povjédal, je zlo buojša, ku hljeuska, zak ima u sebe kalij an dušik. Tisti, ki hnojte s hljeusko hnojnico, vam zatuó svetujemo, de daste blizu 2 grama superfosfata na usak liter.

Našim čécam povjemó

de muorajo sadá postavít od zunaj use tiste rože, ki so jih mjelo u kljé-tah an ki so zdívjale. Te rože je trjeba obrezat, a se muora lepuo gledat, de ostane na pogankah za dost pjeru. Za presadít rože nje še cajt. Tud o-leandre an druge lisnate rastline naj se postavijo od zunaj na svetlo, de na boju ratalé pravič rumene.

nadaljuje

IVAN TRINKO:

Paglavski popoldan

III.

«Vseh je, vseh!» se je oglasil Jakec, «vsí smo ga lovili; dvakrat sem ga s kamnom zadel».

«Moj je, moj!»
«Ne, moj je!»
«Vseh je, vseh!»
«Molči ti!»

«Ti molči! Vseh je». Tako je šel prepír in malo, da se niso zopet spopadli. Pa Vanček je brezobzirno vteknil polha v zep in bilo je konec prepíra.

«Halo! Pojdimo iskat drugih; jaz vem za druge store».

«Seveda! Kdaj pa nabereмо drva?» je opozoril Miha.

«Beži, beži! Na drva misli! Imamo še čaša za to. Drva bomo nazadnje», je odgovoril Jakec, «zdej bomo pajčinali, kakor smo dejali».

«No, saj res! Pozabili smo».
«Ali ste prinesli solde?»

«Seveda smo jih! Samo pazi, da nas ne opehariš kakor oni dan», je pripomnil Miha.

«Kaj?»

«Kaj! Saj veš kaj, saj smo te že enkrat namazali zato. Goljufaš, pa je!»

«Goljufam? Jaz! Boš videl, kako dobiš za ušá!»

«No, no, pustita! Pavlek, pripravi količ!» je ukazal Vanček.

Količ je bil kmalu gotov in takoj so zleteli do znane, uglajenega prostora na poti, kjer je bilo njih navadno igralno torišče.

Vpičili so na sredi količ in ga dobro zabili v zemljo. Na vrhu je bil pločasto prirezan, da so nanj lahko zložili v stolpič toliko novcev, kolikor jih je bilo treba.

Vsak je segel v ne bogati žep in postavil svoj novce na količ, in sicer tako, da je bila podoba na vrhu, zdolaj pa napis. Godilo se je pa le redko, da so igrali z denarjem, ker ga navadno niso imeli; večinoma so uporabljali gumbe, katere so, če je bilo treba, celo od hlač odrezavali. Ko je bilo nastavljeno, so žrebali, kdo bo prvi na vrsti, kdo drugi i. t. d. Prvi je bil Miha. Vzel je priličen krontelj, se oddaljil na določeno mesto in zalučal krontelj v količ. Zadel je dobro in denar se je raztresel po tleh. Vsi so se zagnali gledat, kaj in kako. Dva novca

sta bila ugodno preobrnjena. Dva ne. Prva je pobral in skrnil: dobljena sta bila. Druga dva so zopet naložili na količ. Sedaj je prišel na vrsto Pavlek, pa ni zadel količa. «Ničla!» so vzkliknili drugi in se mu škodoceljno smejali. Za Pavlekom je prišel Jakec. Tudi njemu se ni posrečilo. Zadnji je bil Vanček. Zadel je in dobil enega. «Pri svojem sem», je pripomnil.

Potem so prišli zopet na vrsto po istem redu. Miha ni zadel; Pavlek je zadel zadnjo stavko, tako da je ostal na zgubi edini Jakec, kar ga je precej jezilo.

Segli so zopet po denar in ga nastavili za zopetno igro. Po srečkanju je bil Miha zopet prvi. Drugi je bil Jakec, poslednji pa Pavlek. Mihi je izpodletelo, Jakec je dobil novce. Vanček tudi enega, Pavlek je napravil ničlo. Miha je zopet na vrsti; zajme, pa novca ne padeta ugodono. Jakec zbije s krepkim sunkom denar, ki daleč odleti; en novce se malle potoči po ploščadi in se prevrne, pa ne ugodno; drugi odleti še dalje in slučajno ostane po koncu, prislonjen na neko iz tal molečo korenino. Jakec urno strese korenino in novce pade po njegovem; toda ostali se vržejo vsi skupaj nanj, trdeč, da ni dobljen pravilno. Jakec ga je hotel s silo. Prepírali so se glasno in živahno. Jakec v besnosti klofutne Miho; Miha, ne bodi len, ga s sunkom zvrne potleh.

DOBRNA

SLOVENIJA - JUGOSLAVIJA

Centro Termale Internazionale

Vi ridona salute, vigore e giovinezza

INDICAZIONI: ginecologia, cuore, circolazione, reni sistema nervoso

SIAMO ENTRATI NEL CLIMA ELETTORALE

ELEZIONI POLITICHE E REGIONE FRIULI-V.G.

Alle urne il 28 aprile - Perché nessun candidato appartenente alle popolazioni di parlata slovena della provincia di Udine? Sia nel Parlamento nazionale che in quello regionale bisogna far sentire la nostra voce

Il Parlamento italiano — Camera e Senato — è stato sciolto e già, ancora in fase di presentazione delle liste dei candidati, siamo entrati nel vivo della propaganda elettorale. L'avvenimento, bisogna convenirne, è dei più importanti, specie in questo momento che sul tappeto, ed in particolare da noi, vi sono da risolvere problemi di primaria importanza.

Nella nostra circoscrizione elettorale (Udine-Belluno-Gorizia) le liste dei candidati saranno otto e precisamente quelle della D.C., P.C.I., P.S.I., M.S.I., P.L.I., P.S.D.I., P.D.U.M. e P.R.I. Alcuni schieramenti politici hanno ritenuto opportuno includere nelle loro liste candidati appartenenti alla comunità linguistica slovena. Non si poteva, infatti, ignorare e tanto meno dimenticare che nella circoscrizione Udine-Belluno-Gorizia esistono delle minoranze linguistiche e delle quali la più consistente è costituita dalla comunità linguistica slovena forte di circa 55 mila unità. Di queste 45 mila vivono nella provincia di Udine e 15 mila nella provincia di Gorizia. Come si può constatare, il fatto di aver incluso nelle liste elementi di parlata slovena è quindi più che giustificato per non dire doveroso.

Candidati sloveni in due sole liste

Ci domandiamo tuttavia perché soltanto due soli Partiti, e precisamente il Partito Socialista Italiano ed il Partito Comunista Italiano, abbiano provveduto a includere nelle loro liste rappresentanti di parlata slovena.

Perché non hanno fatto altrettanto gli altri Partiti democratici ed in particolare la Democrazia Cristiana che finora ha sempre assorbito il maggior quoziente dei suffragi da parte degli elettori di lingua slovena? Temeva forse la D.C. che l'elezione di un candidato della minoranza linguistica slovena precludesse l'entrata in Parlamento di qualche suo aspirante udinese o cividalese?

La popolazione di parlata slovena della provincia di Udine, che fin dal 1946 ha sempre di preferenza votato per la democrazia cristiana, ha permesso con i suoi suffragi alla democrazia cristiana di avere a Udine un deputato in più. Non era forse giunto il momento, ci chiediamo, dato l'apporto di detta popolazione, di includere finalmente un nominativo di par-

lata slovena affinché con la sua elezione la popolazione della Slavia Friulana avesse potuto sentirsi più direttamente protetta e più difesa? In fondo si tratta di un diritto che nessuno può contestare. E si tenga anche presente che la Slavia Friulana non deve costituire un feudo elettorale per aspiranti deputati di Cividale e Udine.

Grazie ai voti sloveni un deputato in più

Concludendo, i rappresentanti della comunità linguistica slovena sono tre: uno figura nella lista del P.S.I. e due in quella del P.C.I. Tutti e tre, però, questi candidati sono di Gorizia e, lo si può dire, la loro possibilità di affermazione è assai dubbia per non dire impossibile; mentre invece un'eventuale candidatura di un rappresentante della Slavia Friulana — ove, come si è detto, vive il grosso della comunità linguistica slovena della

nostra circoscrizione elettorale — avrebbe portato sicuramente ad una soddisfacente affermazione elettorale. E ne lo comprova esaurientemente il successo elettorale ottenuto dai socialisti nelle elezioni amministrative provinciali del 1960; e ciò in quanto essi, appunto, avevano incluso nella loro lista un candidato locale, e precisamente il dott. Pietro Zorza, che solo per pochissimi voti non risultò eletto.

Aggiungiamo: in rapporto alla sede delle forze della comunità linguistica slovena nella circoscrizione elettorale citata, sarebbe stato opportuno e più che mai doveroso e giusto — a parte la effimera notorietà nella Slavia Friulana degli elementi inclusi nella lista dei due Partiti operai — che nella lista, almeno, del Partito Comunista Italiano fosse stato incluso, assieme ad un candidato di Gorizia, un candidato della Slavia Friulana.

Ma ormai quello che è fatto è fatto. Ci attendiamo però che la Regione, una volta resa organica e funzionante, guardi bene addentro a questo incompatibile, diremmo, stato di cose; che insomma modifichi la situazione e voglia dare la meritata soddisfazione a tutti i cittadini di parlata slovena della provincia di Udine.

PATTI ELETTORALI

DEMOCRISTIANI E Unione Catt. Slovena

Pur di andare alla Camera ogni "slogan" è ritenuto lecito - Le promesse, andate in fumo, dell'on. Martina e le premure di Pelizzo per cancellare dalla scena storica una indistruttibile comunità linguistica

L'Agenzia «Italia» informa che le direzioni della Democrazia Cristiana e dell'Unione Cattolica Slovena hanno raggiunto un accordo elettorale con il quale si impegnano di far confluire i voti dell'Unione Cattolica Slovena sui candidati presentati dalla Democrazia Cristiana sia per il Senato sia per la Camera dei Deputati. Il comunicato congiunto rileva che i due movimenti politici cattolici nella città di Gorizia possono contare sulla maggioranza degli elettori; e ciò corrisponde a verità in quanto i due movimenti politici amministrano assieme, dopo l'uscita dalla Giunta dei socialdemocratici, il Comune di Gorizia. Non si tratta di una novità poiché già nelle precedenti consultazioni elettorali

politiche l'Unione Cattolica Slovena si accordò sempre con la Democrazia Cristiana per far confluire i voti dei propri aderenti su di essa, e più precisamente sull'on. Martina, in realtà eletto unicamente per l'apporto dei voti degli Sloveni sia della provincia di Gorizia, e, in modo determinante, di quelli della provincia di Udine.

L'on. Martina risultò l'ultimo eletto della lista democristiana, e lo fu con un leggerissimo scarto (circa un migliaio) di voti di preferenza sull'on. Alfredo Berzanti capolista; e questo da solo sta a dimostrare come il Martina senza i voti degli Sloveni non sarebbe di certo andato a sedere in Parlamento.

Va precisato che l'on. Martina è stato eletto con circa 23 mila voti di preferenza; di questi però bisogna notare che oltre 4 mila gli ha avuti dagli elettori di parlata slovena delle Convalli del Natisone, di Resia e della Val Canale.

Purtroppo sembra invalsa l'abitudine di certi elementi democristiani di farsi passare, a seconda l'opportunità, per ferventi «sloveniggianti»; e ciò può riuscire facile — naturalmente al fine di accaparrarsi voti —, tanto per fare degli esempi, sia a Martina, un modesto giovane perito di Grado figlio di madre slovena, che a Guglielmo Pelizzo di Cividale i cui genitori nacquero a Costalpiana sopra Faedis. Ed è appunto con certi «slogan» di circostanza che più di qualcuno riesce a guadagnarsi un seggio in Parlamento.

Come si comportarono Pelizzo e l'on. Martina

L'on. Martina, durante la precedente campagna elettorale politica, agli elettori di parlata slovena della provincia di Udine promise di adoperarsi in ogni modo affinché alla Comunità linguistica della Slavia Friulana venissero riconosciuti tutti i diritti sanciti dalla Costituzione. Egli invece non solo non fece proprio nulla ma non si degnò nemmeno di porre più piede nei paesi sloveni dove aveva carpito i voti che gli hanno favorito l'elezione a deputato.

Suppergiù lo stesso ragionamento lo si potrebbe fare nei riguardi di Pelizzo il quale, mosso dall'ambizioso e sfrenato proposito di fare della Slavia Friulana un proprio feudo politico, è ricorso anche ad altri mezzi pur di portare a termine il suo disegno; e non per nulla in zona vi è l'impressione che «non si muove foglia che Pelizzo non voglia».

Ciò malgrado — ed è veramente poco edificante — il Pelizzo, lo scorso anno, fece convocare a Udine dal Prefetto i Sindaci della Slavia Friulana; e con essi, dopo averla redatta in collaborazione con l'ex Presidente della Provincia avv. Agostino Candolini, firmò nientemeno che una petizione con la quale si invitava il Parlamento italiano a non estendere i benefici, sanciti dalla Costituzione, alla popolazione di parlata slovena della provincia di Udine reclamando che nello statuto della costituenda Regione Friuli-Venezia Giulia non venisse incluso alcun riferimento che tornasse a beneficio delle popolazioni di parlata slovena del Friuli.

Che si vuole più di così!

Gli elettori hanno aperto gli occhi

Ad ogni modo il Parlamento italiano ha rigettato la proposta approvando per contro l'articolo 3 dello statuto regionale inteso a salvaguardare tutti i diritti delle comunità linguistiche esistenti nella Regione compresa la nostra.

A questo punto, vale a dire una volta conosciuti certi metodi propagandistici, si può affermare che non ci sarebbe proprio da meravigliarsi se il Martina, e più ancora il Pelizzo — ammesso, e ce lo auguriamo, che gli elettori di parlata slovena della provincia di Udine abbiano di già aperti ben bene gli occhi — verranno, come si suol dire, «trombati».

Le conclusioni le lasciamo pertanto agli elettori interessati che hanno assoluto e urgente bisogno — e con essi le loro famiglie — di essere in ogni modo confortati e aiutati, stante il preoccupante disagio — conseguente alla indifferenza e negligenza nonché alla cattiva politica economica fin qui perseguita dalle classi dirigenti — esistente nelle nostre Convalli e che preoccupa in misura allarmante tutte le popolazioni della Slavia Friulana.

Ricorda che solo chi parla come te può difendere a Roma il tuo focolare, i tuoi figli e la tua dignità

VOLI... STORICI

Impressione profonda, e, perché no, dato il coraggio, anche ammirazione, ha suscitato in tutto il Friuli, ed in particolare nel territorio in cui risiede la comunità linguistica slovena, il volo che non si può non definire «storico», da Udine a Roma, compiuto — ma a spese di chi? — in aereo (un trimotore noleggiato per la circostanza) or non è molto dai «massimi rappresentanti della popolazione tutta (sic)» della Slavia Friulana ad eccezione, però, in quanto non facevano parte del gioco, di quelli di Nimis, Taipana, Lusevera, Tarcento e Resia.

Si trattava, per essere chiari e obiettivi, dei Sindaci (per incidenza diremo che il più timido all'aereo preferì la vecchia strada ferrata ritenuta più sicura: tutto questione di fija, sembra), dei Comuni Sloveni delle Convalli del Natisone e mistilingui (sloveni-friulani) del pedemonte orientale friulano, tutti Comuni inclusi nel collegio senatoriale di Cividale.

Questo particolare del «collegio» non sembra dimostrare lampantemente ed esaurientemente il carattere esclusivamente elettoralistico di tale costosissimo viaggio?

Infatti il capo della improvvisata comitiva altri non era che il Sindaco di Cividale avv. Guglielmo Pelizzo candidato, guarda il caso, nel citato collegio elettorale.

Chissà, è il caso di chiedere, se il Pelizzo, qualora avesse potuto contare anche sul voto degli elettori della Val Cornappo, dell'Alta Val Natisone (Prossenico, Montemaggiore e Platischis), della Val Torre, del Tarcentino e della Val Resia (i Sindaci di queste località li ha pur fatti convocare a Udine per indurli a firmare, assieme ai Sindaci recatisi in volo a Roma, una dichiarazione cui accenniamo in altra parte del giornale) si fosse dato premura per far noleggiare un secondo apparecchio per portarli tutti nella capitale?

Il silenzio, anche relativo come nel nostro caso, è certo un modo come un altro, o meglio il modo migliore, per esimersi da eventuali critiche o apprezzamenti; ed è pure valido per tentare di nascondere certi intimi scopi.

Ad ogni modo il «raid» sulla capitale, per l'uomo della strada, non è, ci sembra, che da classificare come un'azione intesa a favorire una certa campagna elettorale: quella appunto di Pelizzo.

NOTE STORICHE

LA SLAVIA FRIULANA PRIMA DEL PERIODO PATRIARCALE

Ripresa la loro normale vita agreste nei luoghi di origine, e man mano creando, con i vincoli di una salda amicizia con i vicini, consistenti rapporti commerciali con il popolo friulano, gli Sloveni videro in parte rifiorire la loro economia che le guerre avevano pressoché distrutta.

Va sottolineato come le guerre e, in più, la lebbra, vuolsi portata dai Longobardi, abbiano enormemente contribuito, con il conseguente immiserimento, a spopolare il Friuli ed in modo più massiccio la zona di pianura e quella litoranea; e fu per questo fenomeno emigratorio che, per rendere attivi e fecondi gli ormai abbandonati e deserti latifondi dei Longobardi maggiori nonché dei conti rurali e dei baroni di stirpe salica e bavaria, e così dicasi dei mansi che altri non erano che le proprietà terriere della chiesa (monaci e badie), i Longobardi si trovarono costretti a reperire la necessa-

ria manodopera tra gli Sloveni che popolavano la montagna.

Da montanari divenuti così coloni rurali, gli Sloveni, dopo qualche generazione, poco a poco si confusero coi vicini abitanti di altre stirpi lasciando di sé unica traccia nei nomi di preta radice slava che tuttora sono propri di molti paesi, quali: Goricizza, Gradisca, Gradišcutta, Belgrado, Sela o Selo (villaggio), Prezenico, Sernico, Virco, Sammardenchia, Lonca, Blauzzo, Pocecco, Popenia, Doliuzza, Santa Marizza, Jalmicco, Sclaunico, Visco, Versa Sclabonica, Pasian Schiavonesco (ribatezzato or non è molto in Pasian di Prato), Brische, Potocco e molti altri. In particolare nella Destra Tagliamento i nomi dati e mantenuti a due villaggi - Romans e Slavons - alla periferia di Pordenone.

Alcuni storici italiani sono d'avviso che nelle località virtualmente create dagli Sloveni, questi non vissero a lungo tranquilli e che anche ad essi — essendo impossibile di scindere la loro storia da quella degli altri Slavi finitimi — si riferisca, come ha scritto l'illustre scrittore friulano Pacifico Valussi, l'accusa mossa agli inizi del secolo IX dalle città litoranee dell'Istria contro Giovanni duca franco che li favoriva: «*Insuper Scavos super terras nostras posuit, ipsi arant nostras terras et nostros roncoros, segant nostra prata, et de ipsas nostras terras reddunt pensionem Joanni*».

E fu appunto per questo che nel «Placito» tenuto sulle Rive del Risano nel 1804 per ordine di Carlo Magno si decretò: «*Mittamus eos (Scavos) in talia de-*

serta loca ubi sibe vestro damno valeant remanere... Advenae homines qui in vestro rexederint, in vestra sint potestate... ubi aliquam damnetatem facient, nos eos eijciamus foras».

Carlo Magno eliminò il regno dei Longobardi con la definitiva sconfitta del loro ultimo re: Desiderio, e incorporò all'impero francese il territorio. Ciò avvenne nel 774. Due anni dopo il duca friulano Rotgaud tentò, ma invano, di rovesciare le autorità imposte da Carlo Magno il cui figlio Pipino, su richiesta del Patriarca di Aquileia, onde favorire la cristianizzazione delle popolazioni slave, estese il suo potere sull'Istria e sulla Croazia fino a Liburnia.

Qui va detto che nel 788 Carlo Magno, a Ratisbona, creò un ordinamento per i nuovi territori incorporati formando, a sud, una grande regione militare, o «marca», che si estendeva da Treviso, attraverso il Friuli, l'Istria e la Slovenia inferiore fino all'odierna Croazia, assegnandone il potere al conte Marcario cui succedettero Erich (795), Codolai (799) e Balderich (819). Quest'ultimo per non aver saputo difendere i confini dagli attacchi bulgari venne destituito dal Beato Lodovico (828) che allora ritenne opportuno suddividere il vasto territorio in quattro «marche»: una di queste «marche» comprendeva esattamente il territorio del Friuli vero e proprio posto sotto il potere temporale dei Patriarchi di Aquileja.

(continua)